

Dr hab. Filip Wolański Prof. UWr.
Instytutu Historyczny
Uniwersytet Wrocławski

Wrocław 13.03.2022 r.

Ocena osiągnięcia badawczego i dorobku naukowego dr Liliany Lewandowskiej

Sylwetka Habilitantki i jej dorobek naukowy.

Pani dr Liliana Lewandowska jest absolwentką Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, posiada wszechstronne wykształcenie z zakresu filologii germańskiej, teologii i bibliotekoznawstwa, które zdobyła w latach 2005-2007. W 2009 r. uzyskała stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa, broniąc pracę doktorską nt.: *Theatrum atrocissimorum fatorum. Eine literarhistorische Quellenstudie ober die Pest in Danzig 1709*, na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, która została przygotowana pod kierunkiem dr hab. Włodzimierza Zientary, prof. UMK. Rozprawa doktorska ukazała się drukiem w 2010 r. w wydawnictwie Der Andere Verlag pod panińskim nazwiskiem Habilitantki (Liliana Górka, *Theatrum atrocissimorum fatorum. Religiose Pestbewältigung in Danzig 1709*, Tönnies 2010). Od 2010 r. Pani dr Lewandowska nieprzerwanie pracuje w Bibliotece Uniwersyteckiej w Toruniu. Należy dodać, że posiada również doświadczenie w pracy na uczelniach wyższych, była bowiem zatrudniona na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Szczecińskiego (2010-2011), Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (2009-2012), oraz w Wyższej Szkole Filologii Hebrajskiej w Toruniu (2011-2012).

Ocena dorobku naukowo stanowiącego podstawę ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

Dr Liliana Lewandowska, wyróżnia się aktywnością naukową i bardzo zróżnicowanym dorobkiem wypracowanym po uzyskaniu stopnia doktora, na który składają się : 3 monografie (w tym opublikowana rozprawa doktorska), 3 współredakcje monografii wieloautorskich, 3

edycje źródłowe (włączone do listy publikacji jako monografie), 8 artykuły w czasopismach naukowych i 12 artykułów w monografiach wieloautorskich, jest również autorką dwóch recenzji i jednego sprawozdania. W dorobku nie wykazano prac o charakterze popularno-naukowym, choć wyeksponowano wieloletnią aktywność Lewandowskiej, jako tłumaczki języka niemieckiego. Owocem tej pracy jest przekład ok. 200 artykułów naukowych i 6 książek.

Wśród publikacji niezliczonych przez Habilitantkę w skład osiągnięcia naukowego będącego podstawą ubiegania się o habilitację, w myśl art. 16 ust. 2 ustawy, wymienić należy w pierwszym rzędzie wspomnianą dysertację doktorską opublikowaną, jako monografia. Wpisuje się ona w nurt badań kulturą społeczeństwa Gdańska w XVIII w., przy czym pozwala zapoznać się z szerokim spektrum uwarunkowań określających miejsce i znaczenie przekazu religijnego dotyczącego zarazy (w tym wypadku wybrano epidemię w 1709 r.). Lewandowska opisała sposób rozumienia klęsk elementarnych w dyskursie religijnym kaznodziejstwa luterańskiego w Gdańsku. Wspomniany dyskurs potraktowany został, jako element służący oswojeniu wiernych ze śmiercią i wydarzeniami, których rozwiązania nie mogła zaproponować ówczesna nauka, w tym zwłaszcza medycyna. Dostrzeżono w przepowiadaniu protestanckim trwanie topiki biblijnej służącej ukazywaniu klęsk elementarnych w kategoriach winy i kary.

Opisując dorobek naukowy Habilitantki trzeba zauważyć cechujące go duże różnicowanie tematyczne, które wynika najpewniej z udziału w różnych projektach naukowych w roli wykonawcy, choć komplikuje rozpoznanie najważniejszych pól badawczych. Wśród monografii pióra dr Lewandowskiej należy wspomnieć o książce *Samuel Schelwig (1643—1715). Dem (un)bekanntem Danziger zum dreihundertsten Todestag: (Nie)znanemu gdańszczaninowi w trzechsetną rocznicę śmierci*¹, poświęconej postaci ważnego luterańskiego kaznodziei, uczonego i pedagoga, który wykładał w gdańskim Gimnazjum Akademickim. Ta dwujęzyczna publikacja w pełni łączy się z kierunkiem refleksji Habilitantki sygnalizowanym w jej doktoracie. Zupełnie inny charakter mają dwie edycje źródłowe dotyczące losów Niemców w czasie II wojny światowej oraz udział w redakcji *Niemiecko-polskiego i polsko-niemieckiego słownika historycznego*. Wynikiem prac

---

¹ L. Lewandowska, *Samuel Schelwig (1643—1715). Dem (un)bekanntem Danziger zum dreihundertsten Todestag: (Nie)znanemu gdańszczaninowi w trzechsetną rocznicę śmierci*, Toruń 2015.

w projekcie badawczym był także udział w redakcji *Protokołów Sejmiku Generalnego Prus Królewskich*².

Analizując dorobek Habilitantki warto podkreślić, że w okresie po doktoracie kontynuowała badania dotyczące roli kaznodziejstwa w kreowaniu obrazu epidemii w świadomości religijnej społeczności luterańskich. Tego rodzaju problematyce poświęciła przynajmniej trzy artykuły³. Podjęła również kilka analizy problematyki w odpowiedzi na tematykę sugerowaną przez organizatorów sesji, w których uczestniczyła lub redaktorów tomów⁴. Warto przy tej okazji podkreślić regularne publikowanie przez dr Lewandowską artykułów w periodykach zagranicznych.

Dr Lewandowska brała również udział w życiu naukowym. Pod uzyskaniem stopnia doktora uczestniczyła z referatem w 9 konferencjach o zasięgu ogólnopolskim lub międzynarodowym, większość przedstawionych w czasie wspomnianych sesji referatów ukazała się drukiem. Nieco zaskakujący może być fakt, że ostatnia z wymienionych w dorobku sesji odbyła się w 2013 r., co oznacza niemal dziesięcioletnią przerwę w tego rodzaju aktywności. Należy dodać, że Habilitantka zorganizowała lub współorganizowała 2 konferencje, 4 wystawy oraz jedną szkołę letnią.

Dr Lewandowska była kierownikiem projektu Narodowego Centrum Nauki uzyskanego w ramach konkursu Sonata nt.: „Religijne pisma polemiczne z lat 1692-1702 — kulturowe dziedzictwo europejskiej myśli pietystycznej w kontekście wielowyznaniowości

² Eadem, *Protokoły Sejmiku Generalnego Prus Królewskich*, t. IV (maj 1536 — wrzesień 1542), red. K.

Kopiński, J. Tandecki, L. Lewandowska, Toruń 2017.

³ Eadem, *Dżuma — epidemia duszy i ciała? Sposoby zwalczania dżumy w nowożytnym Gdańsku*, w: *Studia Humanistyczne Wydziału Farmaceutycznego Akademii Medycznej we Wrocławiu*, nr 3 (2010), *Człowiek wobec choroby*, red. B. Płonka-Syroka, Wrocław 2010, s. 279—309; Eadem, *Die Pest der Seele — Zur religiösen Pestbewältigung in Danzig 1709*, w: *Seuche und Mensch. Herausforderung in den Jahrhunderten*, red. C. Chr. Wahrmann, M. Buchsteiner, A. Strahl, Berlin 2012, s. 121—135; Eadem, *Rola i działalność kaznodziejów w czasie epidemii dżumy w Gdańsku w roku 1709*, w: *Dżuma, ospa, cholera. W trzechsetną rocznicę wielkiej epidemii w Gdańsku i na ziemiach Rzeczypospolitej w latach 1708—1711*, red. E. Kizik, Gdańsk 2012, s. 85—98.

⁴ Za przykład mogą posłużyć artykuły: Eadem, *Der rechie Gebrauch und Mibbrauch des Ehe-Bettes». Von der friihneuzeitlichen Zügelung der sexuellen Triebe*, w: *Erotisme et sexualité. Actes du Colloque international des 3, 6 et 7 mars 2009 4 Amiens (Medievaes 47)*, red. D. Buschinger, Amiens 2009, s. 94-99; Eadem, *Religious Tensions in Early Modern I. orun, a History of War and Peace?*, w: *Historicizing Religion. Critical Approaches to Contemporary Concerns*, red. B. Borstner, S. Gartner, S. Deschler-Erb, Ch. Dalli, I.-M. D'Aprile, Pisa 2010, s. 103-119.

wczesnonowożytnego Gdańska” / „Religious polemical writings from the years 1692 to 1702 — cultural heritage of the European Pietistic thought in the context of multi-denominationalism of early modern Gdansk”, (nr 2016/21/D/HS3/02410).

Była wykonawcą w trzech projektach realizowanych w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki w latach 2012-2017. (1. „Rzeczpospolita, Niemcy i Francja w opisach podróży (peregrynacje, poselstwa, prasa) wczesnych czasów nowożytnych”, Moduł 1.2, nr rej. 12H 11 0002 80, grant NPRH realizowany w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu (Wydział Filologiczny), 2012-2014. Kierownik grantu: dr hab. Włodzimierz Zientara, prof. UMK (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu). 2. „Niemiecko-polski i polsko-niemiecki słownik historyczny (na podstawie źródeł średniowiecznych i wczesnonowożytnych z terenu Polski)”, Moduł 1.2, nr 11H 12 0495 81, grant NPRH realizowany w Towarzystwie Naukowym w Toruniu, 2013-2017. Kierownik grantu: dr hab. Krzysztof Kopiński, prof. UMK (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu). 3. „Protokoły Sejmiku Generalnego Prus Królewskich (1536-1542) — opracowanie edytorskie i analiza treści”, nr rej. 11H 11 002180, grant MNISW NPRH, 2013-2017. Kierownik grantu: prof. dr hab. Janusz Tandecki (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu). Efektem projektów były publikacje, w których redagowaniu uczestniczyła dr Lewandowska (wykazane na liście publikacji).

Aktualnie jest wykonawcą w jednym projekcie „Epoka jagiellońska i jej dziedzictwo w I Rzeczypospolitej do 1795 r. — historia polityczna, dzieje ustroju i parlamentaryzmu w XTV-XVI w.”, (nr rej. 31H 17 0471 84, grant NPRH realizowany w Polskim Towarzystwie Historycznym, 2018-2022. Kierownik grantu: prof. dr hab. Krzysztof Mikulski (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu)).

Warto również zwrócić uwagę na dużą aktywność dr Lewandowskiej w realizacji projektów przyznawanych Bibliotece Uniwersyteckiej w Toruniu w latach 2012-2022 (w sumie 19 z różnych źródeł finansowania), w których pełniła rolę jako koordynator merytoryczna, administracyjna (asystent kierownika grantu) i finansowa. Aktualnie jest koordynatorem w jednym projekcie „Słownik bio-bibliograficzny pracowników i studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie (1919-1939), (nr rej. 01SPN 17 0015 18, nr umowy 00015/SPN01/1 7/2018, 12 grant MNiSW „Szlakami Polski Niepodległej”, 2018—2023. Kierownik grantu: dr hab. Mirosław A. Supruniuk (Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu)).

Habilitationka również wieloletnim członkiem organizacji i towarzystw naukowych: Towarzystwa Naukowego w Toruniu, Verein für Reformationsgeschichte, Copernicus-

Vereinigung für Geschichte und Landeskunde Westpreußens e. V., Polskiego Towarzystwa Badań nad Wiekiem Osiemnastym (w latach 2014—2016).

Warto dodać, że Dr Lewandowska zasiada w redakcji Biuletynu Polskiej Misji Historycznej = Bulletin der Polnischen Historischen Mission oraz Folia Torunensia.

Konieczne jest zwrócenie uwagi na aktywność Habilitantki, jako tłumaczki

Opinia o osiągnięciu naukowym będącym podstawą wszczęcia przewodu habilitacyjnego.

Przedstawiona przez dr Lilianę Lewandowską jako główne osiągnięcie naukowe książka *Praktyczne chrześcijaństwo. Studium gdańskich sporów pietystycznych 1692—1703*, wydana została w Wydawnictwie Naukowym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu w 2020 r., wpisuje się ona w badania nad szeroko rozumianą historią kultury religijnej epoki wczesnonowożytnej.

Książka podzielona została na pięć rozdziałów, poprzedzonych obszernym wprowadzeniem. Wszystkie rozdziały otrzymały strukturę opartą na tematycznie zorganizowanych podrozdziałach. Pracy wieńczą *Uwagi końcowe* i aneks źródłowy.

We wprowadzeniu Habilitantka przedstawiła założenia pracy, przedstawiono również skalę i charakter badań nad pietyzmem i problematyką z nim związaną w historiografii. Opisano także założenia pracy i uzasadniła dobór i selekcję źródeł, które posłużyły jej do przeprowadzenia badań. Przedstawiono również zasady edycji tekstów źródłowych zamieszczonych w aneksie.

W rozdziale pierwszym zatytułowanym *Dzieje wyznaniowe w XVII-wiecznym Gdańsku. Rys historyczny* opisana została sytuacja wyznaniowa w Gdańsku. W podrozdziale pierwszym (*Gdański Kościół luterński u progu nowej epoki*) opisano przemiany wyznaniowe, które zachodziły w Gdańsku od chwili zdominowania miasta przez wyznanie luterński, aż po pojawienie się napięć związanych z rosnącymi wpływami pietystycznymi. Ukazano proces przejmowania kościołów katolickich oraz uzyskiwania przywilejów królewskich (Zygmunta Augusta i Stefana Batorego) gwarantujących wolność wyznaniową. Przedstawiono zjawisko przenikania do miasta wyznawców innych Kościołów protestanckich w tym zwłaszcza kalwińskiego. Naszkicowano również obraz przemiana w sposobie interpretowania luterńskiej doktryny i praktyk religijnych w związku z wpływami nowych koncepcji pobożności kreowanymi w duchu poglądów Johanna Arndta. Zasygnalizowano

również ważny dla wspomnianych procesów spór między Samuelem Schelwigiem, a Constantinem Schützem i Philipem Jakobem Spenerem. W podrozdziale 1.1 opisano sylwetkę Philipa Jakoba Spenera, natomiast w podrozdziale 1.2 sylwetkę Samuela Schelwiga. Obie części biograficzne należy traktować jako wstęp do podrozdziału drugiego, w którym ukazano spory pietystyczne w Gdańsku do jakich dochodziło w latach 1692-1703. Ważny wydaje się zwłaszcza podrozdział 2.1, w którym ukazano polemiki między gdańszczanami Schelwigiem i Schützem. Ten podrozdział ukazuje bowiem specyfikę sporu do jakiego dochodziło wśród duchownych luterańskich oraz skalę zaangażowania władz miejskich w jego rozstrzygnięcie. Opisano również postawę obu teologów oraz specyfikę prowadzonej przez nich aktywności mającej przekonać mieszkańców Gdańska o ich racjach.

W rozdziale drugim przeprowadzona została analiza duchowości ewangelików w świetle doktryny Marcina Lutra. Podrozdział podzielono na cztery części korespondujące z najważniejszymi założeniami doktrynalnymi Lutra. Kolejno przedstawiono sposób rozumienia kapłaństwa wszystkich wierzących, modlitwy wspólnotowej i osobistej, Pisma Świętego postrzeganego jako źródło i reguła wiary, wreszcie roli muzyki w służbie duchowości. Przy zrozumiałym założeniu, że dla ukazania tła pietyzmu potrzebne jest odwołanie do założeń określających duchowość w świetle myśli Lutra, zastanawia stosunkowo powierzchowne potraktowanie tego złożonego zagadnienia. Opisane w poszczególnych podrozdziałach elementy analizowanej duchowości nie doczekały się szerszego rozwinięcia czy to na podstawie pism samego reformatora i jego współpracowników czy po prostu ustaleń historiograficznych. W konsekwencji otrzymujemy dość powierzchowny opis znanych powszechnie wśród specjalistów składników doktryny luterańskiej, które określały specyfikę duchowości tego wyznania. Powstaje pytanie czy nie lepiej byłoby zastąpić ten rozdział krótkim podrozdziałem otwierającym kolejną część książki. W tekście stawiane są również często bardzo istotne tezy bez odniesień do badań, jak np.: stwierdzenie o nasyceniu codzienności aktywnością o charakterze religijnym (s. 109). Habilitantka pisze: „Na podstawie zachowanego materiału źródłowego można jednak choćby domniemywać (co też badacze czynią), że przesylenie codzienności rytuałami religijnymi kilkaset lat później nie było już tak intensywne jak właśnie w wiekach średnich”. Z perspektywy współczesnych badań nad religijnością tego rodzaju założenie wydaje się w sposób oczywisty błędne, a z powodu niedopracowania aparatu naukowego w tej części książki nie wiadomo na ustalenia jakich badaczy powołuje się dr Lewandowska.

Rozdział trzeci zatytułowany został *Chrześcijaństwo praktyczne w duchowości pietystycznej* i podzielony aż na pięć podrozdziałów. W pierwszym przeprowadzono analizę pojęcia kapłaństwa wszystkich wierzących i implikacji tego rodzaju koncepcji teologicznej. Opisano przede wszystkim stanowisko Spenera, który silnie optował za powszechnością kapłaństwa, a przynajmniej części jego atrybutów. Następnie Habilitantka przeprowadziła krótką analizę uniwersalnego wymiaru kapłaństwa i jego egalitarnego charakteru, aby następnie ukazać znaczenie wychowania domowego traktowanego jak fundament duchowości. Eksponowała przy tym rolę ojca rodziny uznawanego zarówno przez Lutera, jak i Spenera za odpowiedzialnego za chrześcijańskie wychowanie dzieci, a dodatkowo przez drugiego z reformatorów traktowanego jako kapłana duchowego w rodzinie. Trzeba zauważyć, że przeprowadzona analiza idei wychowania nie została umieszczona w szerszym kontekście historycznym. W przypisach można znaleźć odwołania tylko do publikacji Ulricha Hermanna podczas gdy literatura dotycząca tego problemu jest niezwykle bogata i jej wykorzystanie mogłoby znacząco pogłębić refleksję zaprezentowaną w książce. W kolejnym drugim podrozdziale opisana została idea collegia pietatis, jako osi nowych rozwiązań pastoralnych proponowanych przez pietystów. Następnie w podrozdziałach trzecim i czwartym przedstawiono elementy praktyki (ćwiczeń pobożnościowych) służącej budowaniu postaw religijnych w duchu pietyzmu w tym kształtowania wiary wiernych zwłaszcza w związku z lekturą Biblii oraz pod wpływem przepowiadania kaznodziejskiego. Ostatni podrozdział poświęcony został roli literatury a raczej piśmiennictwu religijnemu (zbiory kazań, pisma egzegetyczne, modlitewniki, książeczki do nabożeństwa, kancjonały), które miało służyć budowaniu wiernych. Szczególną uwagę poświęcono modlitewnikom i kancjonałom.

W rozdziale czwartym, podzielanym na cztery podrozdziały, opisano stanowisko ortodoksji luterńskiej w stosunku do praktyk religijnych w XVII w. Lewandowska odniosła się do interpretacji religijności luterńskiej zaproponowanej przez Samuela Schelwiga. W pierwszym podrozdziale podjęta została analiza sposobu rozumienia pojęcia powszechnego kapłaństwa. Następnie odniesiono się do problematyki związanej z znaczeniem i rolą urzędu kaznodziejskiego, jako osi posługi duszpasterskiej, zwłaszcza w zakresie interpretacji Biblii w duchu autorytetu Kościoła, jako instytucji dysponującej ustabilizowaną doktrynalnie teologią. W podrozdziale trzecim Habilitantka skoncentrowała się na ukazaniu stosunku ortodoksyjnych luterńskich teologów wobec idei Colegiów pietatis, które w ówczesnym rozumieniu traktowane były jako swoista nowinka i postrzegane z pewną nieufnością, a nawet

z obawami. W podrozdziale czwartym porównano sposób interpretacji roli Pisma Świętego w rozumieniu ortodoksyjnych teologów luterańskich w tym zwłaszcza pochodzących z Lipska, którzy inspirowali myśl Samuela Schelwiga z koncepcjami istniejącymi w kręgach myślicieli związanych z ruchem pietystycznym. Ukazano obawy ortodoksów oraz podnoszone przez nich słabości ujęcia proponowanego przez ich adwersarzy.

Rozdział piąty, podzielony na trzy podrozdziały, poświęcony został sytuacji pietyzmu w Gdańsku w pierwszej połowie XVIII stulecia. W podrozdziale pierwszym opisano stosunek władz miejskich oraz elit duchownych Gdańska wobec pietyzmu w pierwszych dekadach XVIII w.. Wyeksponowano dążenie do zachowania kontroli nad pojawiającymi się ludowymi tendencjami do recepcji idei pietystycznych. W kolejny podrozdziale przedstawiono aktywność pastora Pawła Świetlickiego, który mimo szerzenia idei inspirowanych pietyzmem był tolerowany przez władze miejskie i duchownych, a nawet mógł publikować. W ostatnim podrozdziale opisano ostatnie znane echa wpływów pietyzmu w Gdańsku, z którymi Habilitantka powiązała publikację Ernesta Augusta Bertlinga pochodzącą z 1756 r.

Na końcu książki umieszczono aneks źródłowy, który podzielony został na dwie części. W pierwszej zamieszczono wybrane teksty religijne (modlitwy, pieśni, fragmenty traktatów teologicznych) ważnych luterańskich teologów (Luter, Spener, Schelwig). W drugiej znalazł się *Wykaz materiału źródłowego do historii sporów pietystycznych w Gdańsku* podzielony na dwie części. W pierwszej znalazła się lista źródeł do sporu między Samuelem Schelwigiem a Constantinem Schützem, w drugiej natomiast do sporu między Samuelem Schelwigiem a Philipem Jakobem Spenerem.

Monografia Liliany Lewandowskiej stanowi ciekawą próbę ukazania zjawisk z kręgu myśli religijnej na przykładzie sporów w obrębie gdańskiego luteranizmu na przełomie XVII i XVIII stulecia. Zaproponowane ujęcie budzi jednak szereg wątpliwości natury metodologicznej i merytorycznej. Przede wszystkim w obszernym studium stosunkowo niewiele uwagi bezpośrednio poświęcono problemowi, który został postawiony w tytule książki tj.: sporowi wokół pietyzmu w Gdańsku w latach 1692-1703. Uwagi na temat tej kwestii są rozproszone w tekście i można je bezpośrednio zidentyfikować w podrozdziale drugim rozdziału pierwszego oraz do pewnego stopnia w rozdziale czwartym. Zawartość bardzo krótkiego rozdziału piątego wykracza poza deklarowaną w tytule cezurę czasową obejmując okres od ok. 1728 r. do 1756 r. Przy założeniu, że osią książki byłyby rozdziały trzeci i czwarty ukazujące dwa osobne, polemiczne stanowiska pietystyczne i ortodoksyjne, brakuje w tym pierwszym wyraźnych odwołań do gdańskiego oblicza pietyzmu. Nie bardzo

rozumieniem dlaczego nie wykorzystane zostały w analizie pisma Constantina Schütza, przez pryzmat których można byłoby ukazać związek gdańskich środowisk pietystycznych z ich głównym inspiratorem czyli Philipem Jakobem Spenerem. Natomiast poglądy tego ostatniego, wielokrotnie badane i opisywane, zostały przez Habilitantkę użyte jako główny wątek w rozdziale trzecim. Zdumiewa błąd odwołań do pism Ernsta Langego (1650–1727), Johanna Geорга Abichta (1672–1740), Pawła Świetlickiego (1699–1756), które Habilitantka wielokrotnie badała. Również błąd odwołań do realiów społeczno - wyznaniowych Gdańska w opisie praktyki życia religijnego pietystów np.: Collegia pietatis, czytanie Pisma Świętego czy recepcja literatury dewocyjnej, należy uznać za poważny mankament tej części pracy. W konsekwencji otrzymujemy publikację bardzo ciekawą, popartą unikalną w Polsce kwerendą źródłową ale napisaną niekonsekwentnie z naciskiem położonym na analizę tekstów teologicznych i braku szerszych badań śladów życia społeczno – religijnego w Gdańsku na przełomie XVII i XVIII w.

Główne osiągnięcie naukowe dr Lewandowskiej zostało uzupełnione przez Cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych. Składa się na niego dziewięć artykułów opublikowanych w latach 2014 -2021. Ich tematyka koncentruje się wokół sporów dotyczących pietyzmu i można wyróżnić kilka najważniejszych pól badawczych podjętych przez dr Lewandowską. Przynajmniej sześć z nich koncentruje się na myśli Samuela Schelwiga natomiast tylko jeden jest bezpośrednią próbą ukazania poglądów tylko jego adwersarzy Abichta, Langego czy Schütza⁵. W efekcie większość artykułów ukazuje przede wszystkim krytykę pietyzmu z perspektywy jednego ortodoksyjnego teologa luterańskiego, choć w kontekście sporów w łonie środowiska gdańskich duchownych. Tak zaproponowany cykl artykułów można uznać za nie w pełni korespondujący z tezami zawartymi w monografii, choć związek tematyczny obu części osiągnięcia naukowego jest poparty analizą tych samych źródeł oraz problematyki.

Zaproponowane przez Habilitantkę osiągnięcie naukowe, na które składa się monografia *Praktyczne chrześcijaństwo. Studium gdańskich sporów pietystycznych 1692–1703* oraz dziewięć artykułów opublikowanych w latach 2014 -2021 trzeba ocenić, jako spójne problemowo choć budzące wątpliwości z uwagi na mankamenty związane z treścią książki. Analiza osiągnięcia dr Lewandowskiej wskazuje na świadomy i konsekwentny wybór pól refleksji naukowej i przeprowadzonej kwerendy źródłowej. Nie budzi wątpliwości znajomość literatury przedmiotu tak polskiej, jak i co szczególnie ważne dla badanej

---

⁵ Eadem, Ludzie pietyzmu gdańskiego, Gdański Rocznik Ewangelicki, vol. XIV, 2020, s. 13-34.

problematyki, zagranicznej, przede wszystkim niemieckiej. Niemniej wobec niezwykle obszernej bibliografii wydaje się zasadne raczej uznanie trudu Habilitantki.

Wnioski

Reasumując należy podkreślić, iż dorobek naukowy dr Lewandowskiej cechuje rzetelność warsztatowa, choć jego ocena nie może być jednoznacznie pozytywna. Teksty Habilitantki składają się na dorobek naukowo ważny i oryginalny, z uwagi na swoją warstwę merytoryczną i dobór wykorzystywanych źródeł. Dr Lewandowska jest aktywnym uczestnikiem życia naukowego i popularnonaukowego. Posiada również kompetencje, jako nauczyciel akademicki, choć nie jest czynnym wykładowcą. Niewątpliwie szacunek budzi aktywność Habilitantki, jako uczestniczki projektów naukowych w różnych rolach, zarówno w ramach badań prowadzonych przez historyków i literaturoznawców, jak i w zespołach Biblioteki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Może również poszczycić się rolą kierownika projektu finansowanego w ramach konkursu Sonata Narodowego Centrum Nauki. Dorobek nie zgłoszony jako osiągnięcie naukowe jest obszerny, choć jego największa część wiąże się z rolą tłumacza i redaktora bardzo różnych tekstów niemieckojęzycznych. Artykuły opublikowane po doktoracie łączą się z głównym nurtem zainteresowań badawczych dr Lewandowskiej. Natomiast zaskakuje długa przerwa w aktywności związanej z prezentacją wyników badań na konferencjach naukowych. W tym wypadku wystąpienia po doktoracie przypadają na lata 2009-2013, później Habilitantka nie wzięła udziału w żadnej sesji z referatem. Najwięcej wątpliwości

Należy stwierdzić, że pomimo poważnych wątpliwości jakie wzbudza monografia *Praktyczne chrześcijaństwo. Studium gdańskich sporów pietystycznych 1692—1703* dorobek dr Lilianny Lewandowskiej, jest naukowo znaczący, różnorodny i obszerny, a w konsekwencji odpowiadający wymogom art. 219 ust. 1, pkt. 2 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *O szkolnictwie wyższym i nauce*, dlatego wnoszę o dopuszczenie dr Lilianny Lewandowskiej do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego.

Dr hab. Filip Wolański Prof. UW